

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Холод Інни Володимирівни

«Лексико-синтаксичний повтор у мові сучасної української преси:

структура та прагмалінгвістичні функції»,

подану на здобуття наукового ступеня

доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія

(Вінниця, 2021)

Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами, планами, темами.

Зважаючи на те, що діяльність ЗМІ – соціально зумовлений процес, у якому задіяні всі суб'єкти суспільства (продуценти та реципієнти інформації, або ті, що поєднують ці риси одночасно), тому дослідницький фокус масмедійного дискурсу сьогодні змістився в такі наукові царини, як прагматика, когнітивістика, соціолінгвістика, психолінгвістика тощо. Це зумовлено й функційним потенціалом журналістських текстів.

Завжди на тлі лінгвістичних досліджень позитивне враження викликають праці, основані на «живому» лексичному матеріалі – мові сучасних медіа. Такі одиниці надзвичайно цікаві, адже їхній «вік» ще надто молодий: вони функціують у мові ЗМІ усього кілька років, а деякі навіть менше. Багато з них – це мовні унікаumi: мають оказіональний характер, є власне авторськими новотворами на лексичному, словотвірному, структурному, синтаксичному рівнях, часто повністю руйнують закони мовного етикету, словесної грамотності, правопису, структурної організації тексту тощо.

У дослідницькій матриці масмедійного дискурсу особливого статусу надаємо повтору як засобу експресивізації, смислової актуалізації, певної стилістичної орнаментации медіатексту, а також комунікативно-

прагматичного складника висловлення. Повтор як багатоаспектне мовне явище й засіб експресивізації різностильових текстів став об'єктом наукових зацікавлень представників різних галузей мовознавства, передовсім лексикологів, синтаксистів, лінгвостилістів. Повторювані лексеми в певних синтаксичних позиціях, органічно вплітаючись у структуру тексту, виконують у ньому низку стилістичних функцій, які ґрунтовно досліджено в художньому стилі й народнопісенній творчості. Проте в лінгвоукраїністиці й досі немає комплексного аналізу структури, семантики й прагматистичних функцій лексико-синтаксичного повтору як важливого мовленнєвого засобу актуалізації уваги читача, психологічного впливу на реципієнта, певної стилістичної орнаменталізації й текстотворення в мові різножанрової газетної публіцистики, особливо останнього десятиліття. Отож, актуальність дисертації Інни Володимирівни Холод «Лексико-синтаксичний повтор у мові сучасної української преси: структура та прагмалінгвістичні функції» не викликає жодних сумнівів. Актуальність дослідження підсилена ще й тим, що лексичні й синтаксичні явища, засвідчені сьогодні в ЗМІ, із часом можуть вийти з ужитку, модифікуватися, тому необхідна своєчасна їхня фіксація.

Проблематика рецензованої праці тісно пов'язана з науковою темою кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Дослідження мовної картини світу українців у її індивідуальному, регіональному та загальнонаціональному виявах».

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 5 від 26 жовтня 2016 р.) та скоординовано Науковою радою «Українська мова» Інституту української мови НАН України (протокол № 83 від 19 лютого 2019 р.).

Ретельно опрацьовані класичні й новітні теоретичні джерела та багатоаспектний аналіз фактичного матеріалу (понад 3000 текстових фрагментів), доцільно застосовані методи, зокрема функційний, компонент-

ний, контекстний, сприяли цілісному дослідженню структурно-семантичних параметрів і комунікативно-прагматичної специфіки функціонування лексико-синтаксичного повтору, тенденції його актуалізації в мові українських газет другого десятиріччя ХХІ ст., а також забезпечили **обґрунтованість наукових положень й достовірність висновків.**

Наукову працю І. В. Холод відзначають струнка й логічна структура викладу, достатня глибина й ґрунтовність розв'язання порушених у ній проблем, вправність використання сучасної лінгвістичної термінології. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, списків використаної літератури та джерел, додатків.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження повтору як засобу актуалізації змісту сучасних українських газетних публікацій» дисертантка грамотно узагальнила думки мовознавців щодо типових ознак і жанрової специфіки газетного тексту як об'єкта лінгвостилістичних студій. Переконливою вважаємо висловлену власну позицію щодо лінгвістичного статусу повтору серед низки наявних класифікацій, зокрема як структурно-семантичного й функційного засобу в корпусі мові публіцистичного тексту, а також з'ясування основних критеріїв класифікації повторюваних синтаксем (функції в мові, лінеарність, семантика, частота вживання в тексті, експліцитність, специфіка вираження, точність відтворення лінгвоодиноць, відповідні мовні рівні). Не оминула авторка й проблемних теоретичних моментів в українській лінгвістиці, а навпаки – дала їм власну кваліфіковану оцінку.

Велику практичну цінність мають другий і третій розділи дисертації, у яких подано структурно-семантичні характеристики та описано лінгвостилістичні особливості функціонування лексико-синтаксичного повтору в мові сучасної української преси. У цих розділах представлено значний фактаж нових лексичних одиниць, вилучених із журналістських текстів, які можуть слугувати при їх систематизації солідною лексикографічною працею. Відзначимо, що в роботі кожна мовна одиниця проілюстрована в контексті, а

наведені фрагменти журналістських текстів додають дослідженню більшої виразності.

Наукова новизна результатів дисертаційної праці. Новаторського, оригінального характеру дисертації надало вперше запропоноване в українському мовознавстві системне дослідження лексико-синтаксичного повтору на новій джерельній базі – у мові українських газет другого десятиріччя ХХІ ст., зокрема вичерпна характеристика його структурно-семантичної специфіки, глибокий аналіз способів співвіднесення повторюваних лексем одна з одною за їхніми синтаксичними позиціями в тексті; виявлення основних тенденцій актуалізації цього виду повтору, визначення чинників, що зумовлюють їх; з'ясування особливостей функціонування лексико-синтаксичного повтору у власне контекстах і заголовках мови сучасних українських газет, чітке окреслення його прагмалінгвістичних функцій; належна систематизація видів стилістичних фігур, утворених на ґрунті повторюваних лексичних і синтаксичних одиниць.

Заслуговує на схвалення вперше запропонована авторкою кваліфікація повтору з погляду семантико-синтаксичної організації простого речення, змістовий центр якого становлять спрямовані на зображення динамізму оповіді повторювані предикатні синтаксеми, а повторювані субстанційні синтаксеми актуалізують суб'єкта, об'єкта, адресата, знаряддя або засіб дії. Повторювані обставинні синтаксеми, за спостереженнями дисертантки, акцентують увагу реципієнтів на темпоральних, каузальних характеристиках дій, процесів і станів, їхній меті, умові тощо, а повтори атрибутивних синтаксем-поширювачів у газетних текстах уживають здебільшого при однорідних субстанційних синтаксемах для увиразнення прагмалінгвістичних функцій підсилення, уточнення, переконування, зіставлення й протиставлення.

Як слушно констатує здобувачка, на повторі однакових синтаксем базується й лексико-синтаксичний паралелізм: через зіставлення, протиставлення, порівняння фактів журналісти спонукають читачів до

активного аналізу подій і явищ, ненав'язливо спонукають бути більш відповідальними та морально свідомими.

Поцінуємо й те, що вперше простежено вплив жанрово-стильових різновидів газетних текстів, зокрема нових – сповідь, спогад, на функційне навантаження повтору (виокремлено декларативну, репрезентативну, волюнтативну, терапевтичну та інші лінгвопрагматичні функції), тенденцію до поліфункційності варіативності лінгвопрагматичного навантаження повторюваних одиниць залежно від мети публікації, змістового наповнення, аспекту, у контексті якого розглядають проблему, інтенцій журналіста тощо.

Імпонує докладний аналіз лінгвостилістичних особливостей функціювання лексико-синтаксичного повтору як засобу формування різних стилістичних фігур у газетній періодиці, що відрізняються за структурою, місцем розташування повторюваних елементів у тексті або мовленнєвому сегменті (анафора, епіфора, симплока, анадиплосис, хіазм) і зумовлені функційно-семантичним навантаженням (ампліфікація, антитеза).

Глибоке обстеження різножанрової сучасної української преси дало підстави дисертантці не лише класифікувати кожен стилістичну фігуру повтору на рівні синтаксеми (члена речення), словосполучення, простого та складного речення, надфразної єдності й тексту (наприклад, анафоричний повтор як потужний засіб семантичної зв'язності тексту: тотожний, парадигматичний, синонімічний, антонімічний, фразеологічний; епіфоричний повтор як засіб структурно-семантичної організації висловлення: трикомпонентний тотожний, синонімічний, із синтаксичним поширенням; симплока як дистантний повтор контекстуальних синонімів; анадиплосис як переважно простий контактний повтор, зрідка – повтор із синтаксичним поширенням; хіазм як стилістична фігура зворотного синтаксичного паралелізму, своєрідна «гра слів»: простий тотожний або синонімічний, із синтаксичним поширенням), а й виявити й вичерпно схарактеризувати їхні прагмастилістичні функції: експресивну, оцінну, декларативну, репрезентативну, посилювальну, акцентуаційну, стверджу-

вальну, естетичну, концентрації й привернення уваги читача, його переконання, продовження, конкретизації думки, уточнення деталей повідомлення тощо. Вдало спостережено виразну тенденцію до поєднання в одному контексті кількох видів повтору, зокрема анафори із синтаксичним паралелізмом, симплокою й омонімічною грою слів, епіфори з ампліфікацією, симплоки з антитезою, синтаксичним паралелізмом, анадиплосису або ампліфікації з парцеляцією, антитези з полісиндетоном.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що отримані результати збагачують новими ідеями сучасну лінгвостилістику, зокрема лексичну й синтаксичну, формують наукові засади багатоаспектного вивчення мовних явищ. Запропоновані в дисертації теоретичні узагальнення на основі комплексного аналізу мовних одиниць сприятимуть поглибленню теорії лексикології, синтаксису та стилістики української літературної мови, а принципи й методи аналізу лексико-синтаксичного повтору відкривають перспективи для нових лінгвостилістичних студій, присвячених опису інших мовних явищ насамперед в аспекті їхньої комунікативно-прагматичної спеціалізації.

Практична цінність одержаних результатів дисертаційної праці. Теоретична основа виконаного наукового дослідження та багатоплановий аналіз систематизованого фактичного матеріалу створює ґрунтовні передумови для написання підручників і посібників із стилістичного синтаксису, лексичної стилістики, медіалінгвістики, лінгвопрагматики й дискурсології; слугуватиме у викладанні курсів стилістики, сучасної української мови, лінгвістичного аналізу тексту, мови сучасних медіа, спецкурсів із вивчення виражальних мовних засобів у різностильових текстах, науково-дослідній роботі здобувачів освіти.

Особистий внесок здобувача й повнота опублікування основних положень дисертації. Вибір та аналіз матеріалу, виклад змісту дослідження, апробацію основних положень наукової праці дисертантка виконала одноосібно. Наукове дослідження репрезентує власну ідею та концепцію,

удосконалення методики вивчення явища лексико-синтаксичного повтору, формулювання теоретичних положень й отримання практичних результатів.

Основні наукові положення дисертації викладено у 20 одноосібних публікаціях, серед них 9 статей (8 основних, 1 додаткова) у фахових наукових виданнях України, 2 – у закордонних виданнях, 9 публікацій – у збірниках матеріалів конференцій. Належно підготовлені наукові публікації, участь із представленням доповідей на міжнародних, усеукраїнських і регіональних конференціях свідчать про достатню апробацію результатів дослідження.

Порушень академічної доброчесності в роботі не виявлено.

Зауваження й рекомендації рецензентів. Зважаючи на особливе зацікавлення науковою працею й повністю поділяючи дослідницькі погляди дисертантки, усе ж хочемо висловити деякі зауваження, що аж ніяк не применшують наукової ваги виконаного дослідження:

1. На с. 92 дисертантка стверджує: «...предикат має валентність, значення якого дає змогу поєднуватися з різними типами, кількістю субстанціальних і вторинних предикатних синтаксем» з опертям на праці авторитетних українських науковців, зокрема І. Р. Вихованця, а на с. 108 конкретизує цю тезу: «Відповідно до валентності предиката виокремлюють різні види синтаксем поширювачів, серед яких об'єктні, адресатні, локативні, інструментальні, *адвербіальні*, *атрибутивні*». Проте ці мовознавці кваліфікують валентність як здатність предиката поєднуватися лише із субстанційними синтаксемами, а вторинні предикати (*адвербіальні*, *атрибутивні*) зараховують до валентно не передбачуваних базовим предикатом компонентів простого елементарного речення (див., напр., *Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис, Київ, 1993, с. 123–141*). Отож, така думка авторки дисертаційної праці потребує належного обґрунтування або спростування.

2. Не можемо погодитися з дисертанткою, що повторювані службові слова: сполучники, частки і прийменники – належать до лексичного повтору,

адже вони позбавлені самостійних лексичних значень, виражаючи семантико-синтаксичні відношення в реченні або формуючи комунікативний (модальний) тип висловлень. З огляду на їхню кваліфікацію в сучасній функційній граматиці як аналітичних синтаксичних морфем доцільніше, на нашу думку, зарахувати їх до синтаксичного повтору.

3. Можливо, доречно було б зауважити про лінгвістичний статус повтору залежно від цільового призначення аналізованих газет. Адже, наприклад, прагматично-комунікативна специфіка повторюваних компонентів буде, очевидно, мати інше вираження в громадсько-політичних виданнях («Україна молода», «Дзеркало тижня», «Правди сила», «Голос України»), ніж в літературно-мистецьких і культурологічних часописах («Літературна Україна», «Слово Просвіти»), що зумовлено жанровими й стильовими відмінностями.

Проте висловлені нами міркування в порядку дискусії та окремі зауваження й побажання не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованого дослідження, оригінального за постановкою проблеми та змістом викладу самостійних авторських положень.

Дисертаційна праця виконана на високому фаховому рівні, належно оформлена, написана добірною українською літературною мовою з дотриманням наукового стилю викладу теоретичних положень. Це самостійне й завершене дослідження в галузі лінгвістики, оригінальне й новаторське за поставленою проблемою, авторським підходом й одержаними результатами. Ґрунтовні висновки авторки, які влучно передають основний зміст наукової праці, акцентують на її важливих моментах, – узагальнений підсумок проведеного дослідження. Їхня логічність і виваженість свідчать про глибину й значущість наукових пошуків здобувачки.

Дисертація цілком відповідає спеціальності 035 Філологія, а також вимогам, передбаченим пунктом 10 Порядку МОН.

Наукова праця успішно апробована на засіданні фахового семінару (протокол № від 22 червня 2021 р.).

Зважаючи на позитивне враження від дисертації Інни Володимирівни Холод «Лексико-синтаксичний повтор у мові сучасної української преси: структура та прагмалінгвістичні функції», її актуальність, наукову новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів, рекомендуємо її до захисту в спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 035 Філологія.

Рецензент

Межов Олександр Григорович,
доктор філологічних наук, професор
кафедри української мови
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Рецензент

Шульська Наталія Миколаївна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри соціальних
комунікацій
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

24.06.2021

підпис *Межова О.Г. Шульської Н.М.*
З С В І Д Ч У Ю *Л. Сидор*
Вчений секретар університету *Сидоренко Л.С.*
* 24 06 2021 р.